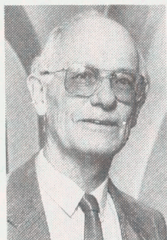

Matson's fotoalbums

Den Nære Orient i billeder 1898-1934

af bibliotekskonsulent, dr.theol. Jakob H. Grønbæk

Det ville vist være synd at sige, at det skorter på interesse for (og litteratur om) den Nære Orient og dens historie. Denne region har om nogen spillet en verdenshistorisk rolle, bortset fra de fire århundreder op til Første Verdenskrig under tyrkisk-osmannisk herredømme. Og området er som bekendt i dag skueplads for begivenheder, der tiltrækker hele verdens opmærksomhed og kan få skæbnesvangre konsekvenser for den kultur, hvis grundlag bemærkelsesværdigt nok blev lagt i oldtiden i netop de samme egne.

Ikke mindst Palæstina, hvis oldtidskultur - sammen med dem i Ægypten, Mesopotamien og Syrien - kom til at danne basis for vor egen, har altid haft den såkaldte kristenheds intense og udelte bevågenhed. I middelalderen, den nyere og helt op til den nyeste tid er der blevet valfartet til de hellige steder, som vi kender fra det Gamle og Ny Testamente. Pilgrims- og rejseberetninger - både håndskrevne og trykte - er legio. Og korstog, krige og kriser har også sat deres dybe spor i litteraturen. Mange af disse utallige beretninger op gennem tiderne fra og om Palæstina har ydermere ofte været forsynet med allehånde former for mere eller mindre dokumentariske illustrationer (bogmalerier, træsnit, kobberstik, fotografiske gengivelser m.m.).

Om egentlig dokumentarisk billedmateriale kan der imidlertid først blive tale med den fotografiske tekniks indtog i 1800-tallet. Den første, der fotograferede i Jerusalem, var en franskmænd; det var under et ophold så tidligt som i 1839. Og siden 1850'erne har der været fastboende professionelle fotografer i Jerusalem. Iøvrigt var det først og fremmest blandt de i århundreder i Jerusalem fastboende kristne armeniere, der blev gjort en pionerindsats på dette felt. Retroende jøder og mu-

hammedanere var af religiøse grunde afskåret fra at give sig i lag med at fotografere. Noget sådant var eller kunne føre til afguderisk billedkult. Billeder har jo også altid været banlyst i synagoger og moskéer.

Det er derfor ikke tilfældigt, at de første jøder, der fotograferede i Jerusalem, var konverteret til kristendommen. Blandt dem var der også en indisk jøde, Elijah Meyers. Det var ham, som i 1898 lagde grunden til det vel mest estimerede og produktive fotoforetagende, der har eksisteret i Palæstina før staten Israels grundlæggelse i 1948. Det drejer sig om fotovirksomheden i den såkaldte Amerikanske Koloni, et religiøst kollektivsamfund, som immigranter fra Boston skabte i 1881, og hvortil siden i 1896 svensk-amerikanere og svenskere fra Dalarna sluttede sig. Koloniens fotovirksomhed ophørte i 1946, to år før den britiske mandatperiodes ophør og proklamationen af staten Israel.

Det Kongelige Bibliotek er rigeligt forsynet med både gamle og nye bøger, omhandlende den Nære Orient og illustreret med fotografier (også fra den Amerikanske Koloni), der visualiserer steder, begivenheder, historiske personer, folkeliv m.m. i det gamle Palæstina og den øvrige Nære Orient. Og bibliotekets Kort- og Billedafdeling har for den nyere litteraturs vedkommende ikke holdt sig tilbage fra at købe mange repræsentative bøger om fotografiets historie i disse egne. (I ingen af disse fremstillinger har jeg set nogen udgiver komme udenom at omtale, den Amerikanske Kolonis atelier eller vise eksempler på dets udmærkede fotografiske produkter). Dertil kommer, at der i Det Kongelige Biblioteks billedsamling findes flere originalfotografier og forbløffende mange postkort fra koloniens Photo Department. Sådanne fotos blev solgt til de mange turister og andre kunder fra koloniens souvenirbutik på den befærdede plads lige inden for Jaffa-porten i Jerusalem.

Det Kongelige Bibliotek kan således tilbyde interesserede et rigt materiale til studiet af Den Amerikanske Kolonis fotovirksomhed. Og i mange af bibliotekets bøger om den Nære Orient - det gælder især dem, der er udgivet i dette århundredes første to-tre årtier - kan nye billeder, som viser sig at være taget af koloniens fotografer, stadigvæk dukke op.

Der er mærkeligt nok til dato ikke kommet en større selvstændig fremstilling af koloniens og dens fotovirksomheds historie. Til gengæld er der for få år siden udgivet et prægtigt billedværk med over 5.000 fotografier fra koloniens atelier i perioden 1898 til 1934. Et fotografisk dokumentarisk overflødhedshorn for enhver, som er interesseret i den Nære Orients historie, arkæologi, folklore og religion - og naturligvis også for den, der i forvejen er fascineret af de relativt få fotografier fra den Amerikanske Kolonis fotoatelier, der hidtil har været spredt rundt omkring i forskellige litterære værker.

Fotokavalkadens fulde titel er *The Middle East in Pictures. By G. Eric Matson. Introduction by George S. Hobart. Curator, Documentary Photography Prints and Photographic Division Library of Congress.* Værket er i 4 foliobind og udkom i *New York 1980*. På de mere end 900 sider præsenteres over 5.000 fotografier fra koloniens atelier, som anskueliggør historiske begivenheder og personer, folklore, landskaber, flora og fauna, byer og helligdomme, ruiner og udgravninger i Palæstina fra 1898 til 1934. Og netop midt i denne periode skete det omvæltende, at Palæstina fra at være en tilbagestående provins i det osmanniske rige

Eric Matson i arbejde. Foto fra 1934, taget i Petra. Fra: A Century of Photographs 1846-1946, s. 120. - Negativet hører til Matson's "private" samling i Library of Congress på ca. 8.000 negativer, dækkende tiden fra 1934 til 1946. (Petra er en berømt nabataisk oldtidsby i en klippedal ca. 90 km. syd for Det Døde Hav.)

blev en særdeles kontroversiel del af det britiske mandatområde. Dette afspejles naturligvis også i billedværkets billedstof.

Bag navnet G. Eric Matson gemmer der sig en svensker, der fra 1934 til 1946 bestyrede den Amerikanske Kolonis fotosektion i Jerusalem. Han var blandt de fra Selma Lagerlöfs "Jerusalem" kendte Dalabønder, der immigrerede i 1896. (Hans oprindelige navn var Gästgifvar Erik Mattsson). Fotoværket gengiver Matsons 11 fotoalbums, som lå fremme i butikken inden for Jaffaporten. I dem kunne turister og andre kunder, som kom forbi på vej ind eller ud af Jerusalem, vælge de nummererede fotos ud, de ønskede. Negativerne kunne derefter hentes frem i lageret, hvor de lå i "lots", som markeres i albummerne.

Det første album begynder med en udførlig af Matson udfærdiget indholdsfortegnelse ("Catalogue") over alle fotografierne i de 11 albums, der ret over-

Keops-pyramiden syd for Kairo. Fra: Matson's album VI, nr. 1503 (The Middle East in Pictures II, s. 427).

skueligt er ordnet i grupper efter regioner eller særlige emner. "Katalogen" indekserer - som det anføres - varesortimentet i forretningen "The Matson Photo Service. G. Eric Matson, Jerusalem" og omfatter "Photographs & Lantern Slides. Bible Lands etc. Palestine, Syria, Egypt, Iraq, and East Africa". Nævnes kan bl.a. enestående fotoserier om klippebyen Petra, om græshoppeplagen i Palæstina i marts-juni 1915, om agerbrug og håndværk, om de tidligste zionistiske aktiviteter og første jødiske kolonier og bosættelser i Palæstina, om den ny æra med det britiske mandatstyre efter Første Verdenskrig, dertil flotte luftfotos og meget mere. Udgiveren, George S. Hobart fra Library of Congress, har med heldig hånd i det fjerde og sidste bind (side 927-962) forsynet det hele med et fortrinligt og meget detaljeret indeks, som helt sikkert vil gøre fyldest i enhver søgning efter fotografiske motiver.

Winston Churchill sammen med den legendariske "Lawrence of Arabia" (i midten) og emiren i Transjordanien 'Abdullah ibn Husein. Foto Eric Matson 1921 (*The Quarterly Journal of the Library of Congress* 30/1973, s. 42). Billedet findes ikke i Matson's albums, hvor der til gengæld er andre med Lawrence og Abdullah (jvf. *The Middle East in Pictures III*, s. 501ff.) - Negativet er blandt dem, der kom til Library of Congress efter Seksdages Krigen i 1967.

De originale albums findes i Library of Congress' Documentary Photography Prints and Photographs Division. (Her kan aftryk af negativene også bestilles.) Det er ikke første gang, lederen af denne Division, som også er udgiver af fotokavalkaden, George S. Hobart, har informeret den brede offentlighed om fotos fra den Amerikanske Koloni i Library of Congress. I 1973 offentliggjorde han således i *The Quarterly Journal of The Library of Congress* (side 19-43) artiklen *The Matson Collection. A Half Century of Photography in the Middle East*, som siden uændret blev optrykt side 109-128 i *A Century of Photographs 1846-1946. Selected from the Collections of the Library of Congress. Compiled by Renata V. Shaw. Washington 1980*. (Her nævnes Matsons 11 albums, som altså blev udgivet samme år, end ikke i en note!). I sin Introduction til det store fotoværk (side 1-15) har Hobart iøvrigt atter genbrugt største parten af artiklen fra 1973. Illustrationerne er

"Lazarus' grav" i Betania. Fra: Matson's album I, nr. 179 (The Middle East in Pictures I, s. 126). (Om Jesu opvækkelse af Lazarus, Martas og Marias broder, fortælles i Johannes Evangelium kap. 11.)

tionerne i indledningen er imidlertid andre end dem i artiklen fra 1973 (og optrykket fra 1980); de stammer fra ca. 7.000 negativer, som først efter Seksdages Krigen i 1967 - altså tyve år efter at Matson havde forladt Jerusalem - var blevet reddet ud af Østjerusalem.

Det var i 1966, Matson skænkede hele sin enestående og særdeles omfattende samling til Library of Congress. Denne såkaldte Matson Collection består for det første af de 5.000 negativer fra 1898 til 1934, som svarer til de positiver, der er indeholdt i de 11 albums. For det andet af ca. 8.000 negativer, som stammer fra tiden mellem 1934 og 1946. Til dem er der kun indgang via en håndskreven katalog i Library of Congress' Photo Division. For det tredje af de allerede nævnte ca. 7.000 negativer, der dækker hele perioden fra 1898 til 1946 og mere eller mindre ødelagt blev føjet til samlingen, Matson året forinden havde skænket Library of Congress.

Snæver bazargade i Najaf i Irak. Fra: Matson's album XI, nr. 4756 (The Middle East in Pictures IV, s. 872). (I Najaf (Najef) findes Muhammeds fætter og svigersøn 'Alis grav, et berømt helligsted, hvortil shi'itter fra Irak og Iran valfarter.)

Det giver ialt 20.000 negativer, hvoraf de udgivne albummer altså kun udgør en fjerdedel.

Hobart traf Eric Matson, da denne i 1971 i fem uger dagligt kom på Library of Congress for at rense og identificere de 7.000 negativer, som efter Seksdages Krigen var bragt til USA. Hobart kan tilsidst i sin Introduction fortælle, at han i skrirende stund fik meddelelse om, at Matson var død den 9. december 1977.

Ellers giver Hobart ikke konkrete, dokumenterede oplysninger om Matson som fotograf før 1934. Fotografieme i de 11 albums er taget af koloniens fotografer (heriblandt Matson?), før denne overtog fotoafdelingen. I 1898, da den Amerikanske Kolonis fotovirksomhed startede, var Matson 10 år. Hvornår han selv begyndte at fotografere, er umuligt at sige, når man skal holde sig til det sparsomme materi-

ale, der står til rådighed om den Amerikanske Koloni og dens fotovirksomhed før 1934. Overraskende nok nævnes Matson slet ikke i nogen af kolonimedlemmernes selvbiografier, der er publiceret, eller i beretninger fra folk, der har besøgt kolonien. Her rager derimod en anden svensker op, som hed Hol Lars (Lewis) Larsson, og som efter alt at dømme ledede koloniens fotovirksomhed i mange år op til 1934, måske lige siden 1904.

I fremstillinger af fotografiets historie i den Nære Orient er der vidt forskellige meninger om Matsons fotografiske indsats. I nogle fremstillinger plæderes der for, at det var Matson, der skulle have været hovedkraften i koloniens fotovirksomhed også i årene før 1934, i andre, at han i virkeligheden først skulle have begyndt at fotografere i 1930'erne. Det kan imidlertid fastslås som en kendsgerning, at Matson blev den nominelle leder af fotovirksomheden i 1934. Måske havde han været Larssons assistent i nogle år forinden.

Alt tyder på - hvad Hobart ikke nævner - at fotovirksomheden de første år efter 1934 fortsatte som en koloniaktivitet under navnet "American Colony Photo Dep. Eric Matson" for så endelig (1938?) at blive Matsons egen forretning, "Matson Photo Service". Således stammer Matsons indholdsfortegnelse, hans "Catalogue", til de 11 albums ikke med nødvendighed fra 1934, den kan være udarbejdet et par år senere. Om det overhovedet er Matson selv, der har udfærdigeret de 11 albums, kan ikke siges med sikkerhed. De kunne strengt taget allerede have eksisteret, da han i 1934 overtog ledelsen af fotovirksomheden. Vi ved således, at det var den ovenfor omtalte Larsson, som lagde grunden til koloniens fotoarkiv. Efter overtagelsen kan Matson så have udarbejdet sin "Catalogue" som forberedelse til den endelige overtagelse af den Amerikanske Kolonis fotovirksomhed og dens produkter som hans personlige ejendom: "Matson Photo Service".

At Matson måske i højere grad end ved sine egne fotografiske aktiviteter kom til at bygge sin forretning på salg af fotos, optaget af fotografer i kolonien lige fra 1898, derom vidner allerede "hans" 11 fotoalbums. Men af den øvrige Matson Collection i Library of Congress fremgår det med al tydelighed, at han kom til at virke som en særdeles aktiv fotograf efter 1934. Der kan blot mindes om de 7.000 negativer i samlingen, som dækker perioden 1934-1946. Endelig kan der også henvises til adskillige artikler i National Geographic Magazine efter 1934, som er illustreret med Matsons egne fotografier.

Hvorom alting er, det er en svensker i den Amerikanske Koloni i Jerusalem, G. Erik Mattssons uvisnelige fortjeneste, at der i Library of Congress er bevaret en uvurderlig dokumentarisk kildesamling, som visualiserer den Nære Orients mange historiske aspekter i dette århundredes første halvdel. Det er således med fuld ret, at denne samling går under navnet The Matson Collection.

Det store 4-binds værk *The Middle East in Pictures* er anskaffet af Det Kongelige Bibliotek. Det heri indeholdte dokumentariske billedmateriale knytter helt naturligt til, hvad biblioteket i forvejen ejer af litteratur om den Nære Orient i vort århundredes første halvdel. Med udgivelsen af Matsons albums i *The Middle East in Pictures* er imidlertid kun en fjerdedel af, hvad der findes i Library of Congress' Photo Division af produkter fra den Amerikanske Kolonis fotoatelier, blevet umiddelbart tilgængeligt for forskere og andre interesserede. Nu tør det blot håbes, at det også engang bliver muligt at få indblik i de resterende tre fjerdedele.